

Sigara Bırakma Hizmeti Sunumunda Halk Sağlıkçının Rolü Kursu ve Katılımcı Görüşleri

A Training Course on Public Health Physician's Role in Smoking Cessation Services and Participants' Opinions

Araştırma

Research

Dr. Seyfi Durmaz¹, Dr. S. Ayhan Çalışkan², Dr. Işıl Ergin³, Dr. Hür Hassoy³, Dr. Görkem Yararbaş⁴, Dr. Raika Durusoy³

Geliş/Received : 17.04.2018
Kabul/Accepted : 01.06.2018

Öz

Amaç: Bu çalışmada Sigara Bırakmaya Yönelik Hizmet Sunumunda Halk Sağlıkçının Rolü başlıklı bir kurs programının geliştirilmesi ve ilk uygulamasına ilişkin katılımcı görüşleri ile sonuçların paylaşılması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Kursun genel hedefleri farklı kurumlardan eğitimcilerin katkısı ile belirlenmiştir. Katılımcı gereksinimleri, EÜTF Halk Sağlığı uzmanlık eğitimi öğrencilerinin görüşleri değerlendirilerek saptanmıştır. Program ardışık iki günde ve farklı eğitim yöntemleri (video gösterimi, grup tartışması, olgu tartışması, simüle hasta görüşmesi vb) kullanılarak uygulanmıştır. Katılımcıların bilgi düzeyleri kurs öncesi ve sonrası iki bilgi testi ile ölçülmüş, programın içerik ve işleyişine ilişkin görüşleri ise bir anket formu aracılığıyla alınmıştır.

Bulgular: Kurs programına 15 Üniversitenin Halk Sağlığı Anabilim Dalı'ndan 37 hekim katılmıştır. Kurs sonunda katılımcıların sigara bırakma ile ilgili bilgi puanlarının (ön test Ort. = %69,9 ± 12,0 ve son test Ort. = %81,1 ± 10,6) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p < 0,001$) arttığı saptanmıştır. Katılımcıların kursa ilişkin beğenilerinin tüm geri bildirim başlıklarında yüksek ortalama değer aldığı saptanmıştır. Niteliksel veri analizinde; farklı kurumların sigara bırakma deneyimlerine yer verilmiş olması "kursun en verimli-en yararlı yanı" olarak katılımcıların birinci sıklıkta dile getirdiği başlık olmuştur.

Sonuç: Kurs; multidisipliner yaklaşımla geliştirilmiştir. Katılımcıların bilgi düzeylerinde artış saptanmış ve kurs beğenileri geri bildirimlerine olumlu yansımıştır. Programın elde edilen deneyimler ve geri bildirimler dikkate alınarak geliştirilmesi ve düzenli bir eğitim etkinliği olarak sürdürülmesi planlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Sigara bırakma, Halk sağlığı, Uzmanlık eğitimi, Değerlendirme

Abstract

Aim: The aim of this study is to share the development of a training program on Public Health Physician's Role in Smoking Cessation Services and present the first implementation's participant opinions and results.

Materials and Methods: The main objectives of the course were determined with the contributions of educators from various institutions. The participants' needs were determined through the assessment of the views of Ege University Public Health residents. The program was applied in two consecutive days, using different training methods (video demonstrations, group discussions, case discussions, simulated patient interviews etc.). The participants' level of knowledge was assessed with a pre-test and a post-test and their views on the program's content and functioning was evaluated using a questionnaire.

Findings: 37 physicians from 15 universities' public health departments were participated in the course program. The participants' level of knowledge on smoking cessation significantly increased at the end of the course (pre-test mean = %69.9 ± 12.0 and post-test mean = %81.1 ± 10.6; $p < 0.001$). The participants' appraisal of the course showed high mean values in all feed-back items. According to qualitative data analysis, the inclusion of different institutions' smoking cessation experiences was the item most frequently stated as "the course's most fruitful/beneficial aspect".

Conclusion: The course has been developed with a multidisciplinary approach. The participants' level of knowledge has increased and their appraisal of the course was positively reflected in their feed-backs. It is planned to pursue the program as a regular educative activity after developing it according to the experiences and feed-backs of this program.

Key words: Smoking cessation, Public health, Residency, Evaluation

1 Ege Ü. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD, İzmir

2 Doç.; Ege Ü. Tıp Fak. Tıp Eğitimi AD, İzmir

3 Doç.; Ege Ü. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD, İzmir

4 Doç.; Ege Ü. Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, İzmir

Giriş

Dünya genelinde 15 yaş ve üzeri 1,1 milyar kişi tütün kullanmaktadır (1). Her yıl yedi milyondan fazla kişinin ölümüne neden olan tütün ürünlerini Türkiye'de 2012 yılında yetişkinlerin %27,1'i kullanırken 2016 yılında artış göstererek bu oran %30,6'ya ulaşmıştır (2). Tütün ürünlerinden vazgeçme eğiliminde de artış görülmektedir. Bir yıl içinde bırakma girişiminde bulunan yetişkinlerin oranı 2008'de %40,6 iken 2012'de %42,6'ya çıkmıştır (3). Alo 171 sigara bırakma hattına 2010-2016 döneminde 24,2 milyon arama gelmiş, 2016 yılında toplam 2,8 milyon çağrı girişi olmuş ve 82 bin kişiye bırakma planı yapılmıştır (4).

Bırakmak isteyenlere yardım olanaklarının sunulması tütün kontrol politikalarının önemli bir unsurudur (5). Türkiye'de güncel sayıları 415 olan sigara bırakma polikliniklerinde 2009- 2017 tarihlerinde 1,9 milyon bıraktırma hizmeti sunulmuştur (6).

Geliş sebebi ne olursa olsun, tüm hastaların her ziyaretinde tütün kullanımı ile ilgili durumunun hekimlerce belirlenmesi, belgelenmesi ve sigarayı bırakması konusunda önerilerde bulunulması beklenmektedir (7, 8). Türkiye'de Sigara bırakma poliklinik başvuru nedenleri ve sigara bırakma düşüncesi oluşma nedenleri arasında en sık görüleni doktor önerisi olarak bildirilmiştir (9). Bir başka çalışmada hastaların %21,3'ünün doktor önerisi üzerine sigara bırakma polikliniğine başvurduğu görülmüştür (10).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), bırakmayı isteme durumunun da belirlenmesini ve herkese 5A yaklaşımının (tütün kullanımını sorun, kullanıyorsa bırakmasını önerin, bırakmaya hazır olup olmadığını değerlendirin, hazırsa yardımcı olun ve izlemi düzenleyin), bırakmak istemeyen kişiye de 5R yaklaşımının (bırakmasının onun için neden uygun olduğunu belirtin, tütün kullanımının riskleri ve bırakmanın ödülleri bahsedin, engelleri konuşarak çözümlerini belirtin ve her gelişinde yineleyin) uygulanmasını önermektedir. Bu uygulamaların nasıl gerçekleştirileceğine dair kısa, pratik ve görüşmeyi somutlaştırıcı rehberler geliştirilmiştir (11).

Hekimin bırakmayı önermesinin erişkinlerin bırakma hızında artışa neden olduğu, telefon

görüşmeleri dahil bu konuda görüşme süresi uzadıkça bırakma hızının da belirgin olarak arttığı belirtilmektedir (7). Üç dakikanın altındaki sigara bırakmaya yönelik minimal danışma görüşmesinin bırakma hızını hiçbir temas olmaması ile karşılaştırıldığında 1,3 kat; 3-10 dakikalık kısa görüşmelerin 1,6 kat; 10 dakikadan uzun müdahalelerin 2,3 kat arttırdığı gösterilmiştir (12).

Sigara bırakma danışmanlığı, Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatı'nda kariyer olanakları içerisinde tanımlanmaktadır. Hizmet sunuculuğu ve yöneticilik temel yetkinlikler kapsamında yer almaktadır (13). Ancak birçok halk sağlığı ana bilim dalında henüz bu hizmet sunulmamakta, uzmanlık öğrencileri, diğer branşların (göğüs hastalıkları veya psikiyatri gibi) polikliniklerinde veya birinci basamak sigara bırakma polikliniklerinde bu hizmeti gözlemleyebilmekte ve/veya deneyim kazanabilmektedir.

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı 2009 yılından bu yana farklı belediyelerle alanda yürüttüğü sigara bırakma polikliniği hizmetini 4 Ocak 2016'dan beri tıp fakültesinde ana bilim dalı bünyesinde sürdürmektedir. Her gün hizmet veren sigara bırakma polikliniği halk sağlığı uzmanlık öğrencilerinin yanı sıra tıp fakültesi 6. sınıf öğrencilerinin de uygulamalı eğitim almasına olanak sağlamaktadır.

Bu çalışmada; halk sağlığı uzmanlık eğitimi alan hekimlere yönelik "Sigara Bırakma Hizmet Sunumunda Halk Sağlığının Rolü" başlıklı kurs programının tanıtılması ve ilk uygulamasına ilişkin katılımcı görüşleri ve sonuçların değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı, Tıp Eğitimi ve Göğüs Hastalıkları Anabilim Dallarına, Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü ve İzmir İl Sağlık Müdürlüğü'nden toplam 13 eğitici kurs programına katkıda bulunmuştur. Eğitim etkinliğinin; (I) hazırlık ve uygulama, (II) değerlendirme süreçleri Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Haziran-Aralık 2017'de gerçekleştirilmiştir. Halk Sağlığı Anabilim Dallarında eğitim gören uzmanlık öğrencilerinin

katılımına açık olarak düzenlenen kursa çevrim içi başvuru formunu dolduran tüm gönüllüler dahil edilmiştir. Kayıt yaptıran 38 katılımcıdan tüm oturumlara katılanlar (n=37) bu çalışma kapsamına alınmıştır.

1. Eğitim Etkinliğinin Hazırlanması ve Uygulanması

Kursun genel hedefleri Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı anabilim dalı ile Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü'nde görevli ve sigara bırakma alanında hizmet sunumu veren öğretim üyeleri (N=5) tarafından belirlenmiştir. Eğiticilerin kursa ilişkin hedef önerileri sözlü olarak alınmış ve listelenmiştir. Bu hedeflerin her biri üzerinde tartışma yürütülerek eğiticilerin uzlaştığı başlıklar kursun genel hedefleri olarak kabul edilmiştir. Kurs katılımcı gereksinimlerini belirlemek amacıyla Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'nda çalışan ve poliklinik hizmetine katkıda bulunan tüm uzmanlık eğitimi öğrencilerine (N=14) çevrim içi bir anket formu gönderilerek görüşleri sorulmuştur. Alınan yanıtlar kurs düzenleme kurulu üyelerinin katıldığı iki ayrı toplantı ile değerlendirilmiştir. Bu toplantılar sonunda kurs içeriğinin başlıkları ve kullanılacak eğitim yöntemleri belirlenmiştir (14). Kursa çevrim içi başvuru formu ile kayıt yaptıran katılımcılara Türk Toraks Derneği'nin Tütün Kontrolü ve Sigara Bırakma Tedavisi Hekim El Kitabı (15) ön okuma materyali olarak gönderilmiştir. Ön-test ve son-test soruları bu kaynak temelinde ve eğitim içeriğini kapsayacak biçimde hazırlanmıştır. Kurs başlangıcından bir hafta önce katılımcılara ön-test iletilip üç gün içinde yanıtlamaları istenmiştir.

Kurs programı 7-8 Aralık 2017 tarihlerinde uygulanmıştır. Kurs süresince; kuramsal bilgi aktarımı, rol oynama, video gösterimi, grup tartışması, olgu tartışması, simüle hasta görüşmesi gibi farklı eğitim yöntemleri kullanılmıştır (Tablo 1).

Simüle Hasta Görüşmesi

Bir hasta hekim görüşmesi simüle hasta (SH) kullanılarak uygulanmıştır. Görüşme için öncelikle poliklinikte sık karşılaşılan, nikotin bağımlılığı yüksek, farmakoterapi başlama endikasyonu olan bir hasta öyküsü hazırlanmıştır. Öykünün; kişisel bilgiler, sigara öyküsü, klinik öykü, sosyal yaşam (hobiler), öz geçmiş, soy geçmiş, duyu durum vb. özellikleri üç eğitici tarafından tartışılarak geliştirilmiştir. Bağımlılık, yoksunluk, öfke kontrolü, dışsal faktörlerin etkisi ve kontrolü temalarına özel vurgu planlanmıştır. Bu öykü, bir SH senaryosuna dönüştürülerek SH'ya eğitim verilmiştir. İki kez pilot uygulama yapılarak senaryo ve simüle hasta rolüne son biçimi verilmiş ve kurs programında uygulanmıştır. Uygulama, poliklinik görüşmesinin tüm özelliklerini yansıtabilecek biçimde (karbonmonoksit ölçüm ve değerlendirilmesi, elektronik veri kaydı, reçeteleme vb.) gerçekleştirilmiştir.

Video Gösterimi

Sigara bırakmanın izleminde; kendini ödüllendirme, nikotin çekilme belirtileri ve baş etme, sigarayı teşvik eden durumlarla baş etme, nüksten kaçınma, sağlıklı davranışlar geliştirme gibi temel başlıklar öne çıkmaktadır. Gerçek hasta izlem görüşmelerinden yapılan video kayıtları bu başlıklar altında sunulmuş, teorik zeminde değerlendirilmiş ve kursiyerler ile tartışılmıştır.

Tablo 1. Program içeriğinde eğitim yöntemlerin dağılımı

Eğitim programı	Eğitim yöntemi
Sigara bırakma sürecinde bireylere yaklaşım	Kuramsal
Bağımlılık, yoksunluk, davranış değişikliği, farmakolojik tedavi	Simüle hasta görüşmesi ve kuramsal
Bırakmayı sürdürme ve izlem	Video gösterimi
Bırakma polikliniklerinin örgütlenmesi / Sağlık Bakanlığı ve EÜTF Sigara bırakma poliklinik deneyimleri	Deneyim aktarımı
Sigara bırakmada motivasyon oluşturma	Kuramsal ve rol oynama
Özellikli hastaların değerlendirilmesi	Olgu tartışmaları
Güncel sorunlar	Panel
Halk sağlığı bakışı ile tütün kontrolü	Forum

Video kayıtların kurs kapsamında kullanımına yönelik olarak onam alınmıştır.

Rol Oynama

Sigara bırakmaya hazır olmayan bireylere yönelik motivasyon oluşturma, rol oynama tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Hazırlık sürecinde eğiticiler görüşmenin ana temalarını belirlemiş ve motivasyonel görüşme rehberini kullanarak rolü hazırlamıştır. Rol oynamada, geçmişte sigara içmiş ve bırakmış bir öğretim üyesi görev almış, içtiği dönemi canlandırmıştır. Katılımcılar, görüşmeyi motivasyonel görüşme rehberi eşliğinde izlemiştir.

Olgu Tartışmaları

Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü sigara bırakma polikliniğinde hizmet sunan öğretim üyesi ve psikolog tarafından, sık karşılaşılan ve özellikli olarak tanımlanmış olgu örnekleri (gebeler, 18 yaş altı gençler, psikiyatrik veya multipl kronik hastalığı olanlar vb.) sunulmuş, kurs katılımcıları ile davranışsal teknikler ve yaklaşım farklılıkları tartışılmıştır.

Panel

İçerik belirleme sürecinde tütün kontrolünde öne çıkan üç güncel sorun belirlenerek kurs programına dahil edilmiştir. Nargile, elektronik sigara ve riski azaltılmış tütün ürünleri konularında, asistan hekimler hazırladıkları sunumları paylaştıkları bir panel gerçekleştirmişlerdir.

Forum

Halk sağlıkçı bakışı ile tütün kontrolü başlıklı oturum forum yöntemi ile yürütülmüştür. Bu oturumda, DSÖ tarafından ülkelere tütün kontrol politikası uygulamaları için rehber olarak sunulan MPOWER (çalışmaları takip et, pasif etkilenimden koru, yardım öner, zararlarla ilgili uyar, mevzuatı güçlendir, vergiyi arttır) ilkeleri açıklanmış, sigara bırakma tedavi destek hizmetlerinin bu politikalar içindeki yeri vurgulanmıştır (1,16). Katılımcılar Türkiye'deki uygulamalara ilişkin görüş ve değerlendirmelerini paylaşmıştır. Kurs programında bu forum öncesinde paylaşılan Türkiye, İzmir ve Ege Üniversitesi'nde sürdürülen tütün kontrol politikası uygulama örnekleri bu bölüme zemin oluşturmuştur.

Kuramsal bilgi ve deneyim aktarımı

Kursun ilk oturumunda sigara bırakma sürecinde bireylere yaklaşım, Değişim Aşamaları Modeli

zemininde sunulmuştur (17). Bağımlılık, yoksunluk, davranış değişikliği, farmakolojik tedavi oturumu üç eğitici tarafından kuramsal bilgi ile desteklenmiştir (15). Sigara bırakmaya hazır olmayan bireylere yönelik motivasyon oluşturma oturumunda ise konunun kuramsal çerçevesi ve ilkeleri bir rehber eşliğinde aktarılmıştır (18).

2. Değerlendirme

Katılımcılar çevrim içi ortamda başvuru formu, kurs öncesi bilgi testi (Ön-Test), kurs sonrası bilgi testi (Son-Test) ve yazılı olarak yanıt verdikleri geri bildirim formlarını doldurmuştur. Kurs başvuru formunda yaş, cinsiyet, çalıştığı kurum, sigara içme durumu ve sigara bıraktırma sertifikasına sahip olma durumu sorgulanmıştır.

Katılımcıların eğitim içeriğine ilişkin bilgi düzeylerini ölçmek için uygulanan testler, çoktan seçmeli tek doğru yanıt, çoktan seçmeli birden çok doğru yanıt ve kısa yanıt sorularından oluşturulmuştur. Testlerde sırasıyla 10 ve 12 soru yer almıştır. Ön-test katılımcılara kurs öncesinde ve çevrim içi olarak gönderilmiştir. Son-test, kursun bitiminde katılımcılara elektronik ortamda iletilmiş ve 20 dakika içinde yanıtlamaları istenmiştir.

Yüz puan üzerinden değerlendirilen testlerdeki her soruya eşit puan değeri verilmiştir. Sorulardaki doğru seçenek sayısı soru puan değerine bölünerek seçenek puan değeri elde edilmiştir. Her soruda doğru olarak seçilen veya yazılan yanıtlara seçenek puan değeri eklenmiş, her yanlış yanıt için seçenek puan değeri çıkarılmıştır. Bir sorudaki toplam puan değeri negatif değer aldığında sıfır puan değerine düzeltilmiştir.

Her iki bilgi testindeki soruların doğru yanıtları ve katılımcıların bireysel başarı durumları testlerin hemen bitiminde çevrim içi olarak kendilerine iletilmiştir. Ayrıca test başarı durumları ve karşılaştırmalı analizler içeren bireysel sonuç belgeleri kurs sonunda katılımcılara e-posta ile gönderilmiştir (19).

Katılımcıların kursa ilişkin geri bildirimleri bir anket formu aracılığıyla ve isimsiz olarak toplanmıştır. Anket formunda; kursun her bir oturumunun içerik, süre, eğiticinin konu hakimiyeti ve yöntem açılarından değerlendirileceği yapılandırılmış maddeler ve katılımcıların görüşlerini yazılı olarak

iletilebileceği yarı yapılandırılmış üç açık uçlu soru yer almıştır. Yapılandırılmış maddelerin Likert tipi ölçek ile (1: Kesinlikle Katılmıyorum / çok kötü - 5: Nötr /ortalama - 9: Kesinlikle katılıyorum / çok iyi) değerlendirilmesi istenmiştir (20).

Analiz

Veri analizlerinde Microsoft Office Professional Plus 2010 paketinde yer alan Microsoft Excel programı kullanılmıştır. Kurs öncesi ve sonrası testlerinin her ikisini de yanıtlayan 35 (%94,6) katılımcının yanıtları bilgi düzeyi analizlerine dâhil edilmiştir.

Elde edilen niceliksel bulgular tanımlayıcı ve karşılaştırmalı tablo ve grafiklerle, niteliksel veriler ise içerik analizi yapılarak sunulmuştur. Sunumda

kategorik değişkenler için yüzde dağılımları, ölçüm değişkenleri için ortalama±standart sapma kullanılmıştır. Bilgi testlerinin karşılaştırmalar için Student-t testi, bağımlı gruplarda t testi analizi uygulanmıştır. Güven Aralığı %95 ve $p<0,05$ düzeyi istatistiksel anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Kurs programına 15 Üniversitenin Halk Sağlığı Anabilim Dalı'ndan 14'ü (%37,8) erkek, 23'ü (%62,2) kadın olmak üzere toplam 37 hekim katılmıştır. Hekimlerin 36'sı araştırma görevlisi ve biri doktora öğrencisidir. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı Tablo 2'de verilmiştir. Ege Üniversitesi'nden 16 (%43,2) katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların 24'ü

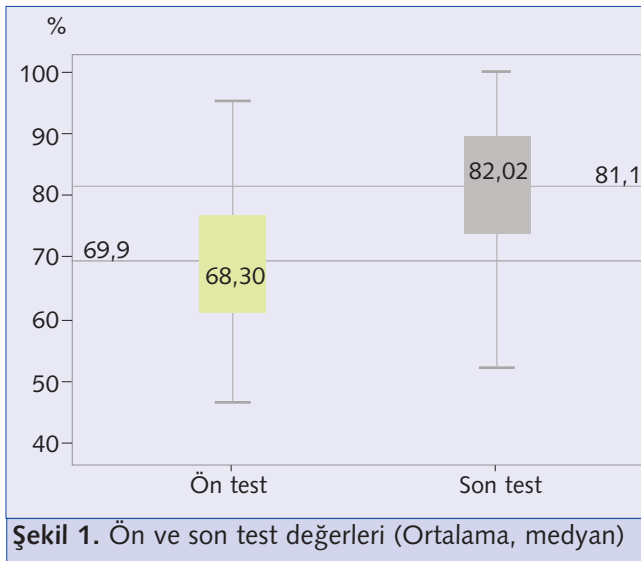
Tablo 2. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklere göre dağılımı (n=37)

	Değişkenler	n	%
Cinsiyet	Kadın	23	62,2
	Erkek	14	37,8
Sigara içme durumu	Hiç içmemiş	24	64,9
	Bırakmış	4	10,8
	Halen içiyor	6	16,2
	Yanıt yok	3	8,1
Sigara bırakma polikliniği deneyimi	Var	17	45,9
	Yok	20	54,1
Sigara bırakma kursu sertifika durumu	Var	1	2,7
	Yok	36	97,3
Kurumu	İzmir	21	56,8
	Dokuz Eylül Üniversitesi (2)		
	Ege Üniversitesi (16)		
	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi (3)		
	İzmir hariç Ege bölgesi	7	18,9
	Adnan Menderes Üniversitesi (2)		
	Afyon Kocatepe Üniversitesi (1)		
	Dumlupınar Üniversitesi (1)		
	Manisa Celal Bayar Üniversitesi (2)		
	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (1)		
	Diğer iller	9	24,3
	Abant İzzet Baysal Üniversitesi (1)		
	Akdeniz Üniversitesi (1)		
	Balıkesir Üniversitesi (1)		
	Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi (2)		
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (1)			
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (1)			
Süleyman Demirel Üniversitesi (2)			

(%64,9) hiç sigara içmeyen bireylerdir, yalnızca bir katılımcının (%2,7) sigara bırakma kurs sertifikası bulunmaktadır. On yedi (%45,9) hekimin ise sigara bırakma polikliniğinde çalışma deneyimi vardır.

Ön Test / Son Test

Uygulanan ön testi 36 (%94,7), son testi 37 (%100,0) katılımcı yanıtlamıştır. 30 katılımcının son test yanıt yüzdesinde artış saptanmıştır. Katılımcıların ön test ortalaması $69,9 \pm 12,0$ iken son test ortalaması $81,1 \pm 10,6$ puan olmuştur. Ön test ve son test ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı ($t = -4,546$ $p = 0,001$) fark saptanmıştır. Poliklinik deneyimi olmayan grupta ön test ortalaması $66,2 \pm 11,3$ 'den $79,8 \pm 11,1$ 'e;

poliklinik deneyimi olan grupta ise $75,6 \pm 11,2$ 'den $83,0 \pm 9,7$ 'e yükselmiştir. Her iki grupta da test puan ortalamaları arasında anlamlı fark saptanmıştır ($p = 0,041$ ve $p = 0,003$).

Deneyimsiz grupta bulunmak ön test puan ortalamasında anlamlı bir artış gösterir iken son test puan ortalamasında bu anlamlı ilişki kaybolmaktadır ($p = 0,020$ ve $p = 0,386$).

Katılımcıların ön test medyanı 68,30 (min-max: 46,50- 95,00) iken son test medyanı 82,02 (52,32-99,96) puan olmuştur. Deneyimi olmayan grupta ön test ve son test puanları sırayla 68,10 (min-max: 46,50-89,60) ve 83,97 (min-max: 52,32-94,38) saptanmış, deneyimli grupta ise 73,60 (min-max: 59,00-95,00) ve 81,37 (min-max: 68,07-99,96) saptanmıştır. Katılımcıların ortalama ve medyan değerlerinin testlerdeki değişimi Şekil 1'de gösterilmiştir.

Geri Bildirimler

Geri bildirim formunu 37 katılımcı (%100,0) yanıtlamıştır. Dokuzlu Likert-tipi ölçek ile puanlanan değerlendirme başlıkları en düşük $7,62 \pm 1,38$ ve en yüksek $8,92 \pm 0,36$ ortalama değeri almıştır. Buna ek olarak değerlendirme başlıklarının 12'sinin ortanca değeri sekiz, diğer tüm başlıkların ortanca değeri dokuz saptanmıştır. Katılımcılar genel değerlendirmelerinde; kursun organizasyonunu beğendiklerini ($8,39 \pm 0,80$), sigara bırakma konusunda bilgilerinin arttığını

Tablo 3. Katılımcıların oturum başlıklarına verdikleri puanların ortalama değerleri

Oturum başlıkları	Oturum içeriği beklentilerimi karşıladı	Oturuma ayrılan süre yeterliydi	Eğitici konuya hakimiydi	Konunun sunuluş biçimini beğendim
1. Sigara bırakma sürecinde bireylere yaklaşım	$7,97 \pm 1,14^*$	$8,11 \pm 10,97^*$	$8,43 \pm 0,90$	$8,24 \pm 1,14$
2. Poliklinik görüşmesi	$8,35 \pm 1,18$	$8,38 \pm 0,76$	$8,41 \pm 1,07$	$8,62 \pm 1,06$
3. Bağımlılık-yoksunluk	$8,51 \pm 0,80$	$8,38 \pm 1,06$	$8,78 \pm 0,42$	$8,27 \pm 1,15$
4. Dağranış değişikliği	$7,62 \pm 1,38^*$	$7,62 \pm 1,40^*$	$8,08 \pm 1,23^*$	$7,81 \pm 1,47^*$
5. Farmakolojik tedavi	$8,41 \pm 0,90$	$7,95 \pm 1,51$	$8,51 \pm 0,87$	$8,43 \pm 0,80$
6. Bırakmayı sürdürme ve izlem	$8,51 \pm 0,69$	$8,54 \pm 0,65$	$8,65 \pm 0,59$	$8,59 \pm 0,64$
7. Sağlık Bakanlığı'nda bırakma polikliniklerinin örgütlenmesi	$8,24 \pm 1,28$	$8,19 \pm 1,00$	$8,35 \pm 1,09$	$7,68 \pm 1,58^*$
8. EÜTF sigra bırakma poliklinik deneyimleri	$7,89 \pm 1,17^*$	$8,11 \pm 0,99^*$	$8,05 \pm 1,13^*$	$7,97 \pm 1,07^*$
9. Sigra bırakmada motivasyon oluşturma	$8,46 \pm 0,69$	$8,35 \pm 0,82$	$8,59 \pm 0,64$	$8,35 \pm 0,75^*$
10. Özellikle hastaların değerlendirilmesi	$8,84 \pm 0,50$	$8,84 \pm 0,44$	$8,92 \pm 0,36$	$8,89 \pm 0,39$
11. Güncel sorunlar	$8,44 \pm 0,73$	$8,53 \pm 0,70$	$8,36 \pm 0,93$	$8,42 \pm 0,91$
12. Halk sağlıkçı bakışı ile tütün kontrolü	$8,31 \pm 0,87$	$8,29 \pm 1,27$	$8,31 \pm 0,83$	$8,43 \pm 0,85$

*Medyan =8 (diğer tüm başlıklar medyan=9)

(8,50±0,74) ve edindikleri bilgileri sigara bırakma uygulamalarında kullanabileceklerini (8,50 ± 0,78) belirtmişlerdir (Tablo 3).

Katılımcılara yöneltilen "kursun en verimli en yararlı bulduğunuz yanları nelerdir?" maddesine 21 yazılı yanıt iletilmiştir. Bu yanıtların içerik analizinde ilk üç sırada; farklı kurumların sigara bırakma deneyimlerine yer verilmiş olması (8 kez), çeşitli eğitim yöntemlerinin kullanılması (7 kez) ve eğiticilerin olumlu niteliklerini (4 kez) vurgulayan ifadeler öne çıkmıştır. Katılımcılar "kursun en verimsiz- en yararsız bulduğunuz yanları nelerdir?" maddesine toplam dokuz yanıt iletmışler; bunlar arasından halk sağlığı rolünün daha fazla tartışılabilirliğini belirten görüş iki katılımcı tarafından ifade edilmiştir. "Kursun daha yararlı olması için neler yapılabilir?" maddesine iletilen 10 yanıt içerisinde; tartışmalara daha fazla zaman ayrılması (1 kez) ve sigara bırakmış bir kişi ile görüşmenin de kurs programına eklenmesi (1 kez) yönünde öneriler yer almıştır.

Sonuç ve Tartışma

Kurs; farklı üniversitelerden lisansüstü eğitim alan hekimlerin katılımıyla, içerik, yöntem ve eğitici profili açılarından multidisipliner yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların bilgi düzeylerinde artış saptanmış ve kurs beğenileri geri bildirimlerine olumlu yansımıştır.

Gerçekleştirilen kurs programına Türkiye'nin çok çeşitli üniversitesinden katılım olmuştur. Katılımcı hekimlerin tümü lisansüstü eğitimlerini halen sürdürmektedir. "Sigara bırakma danışmanlığı" Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatı'nda *kariyer olanakları* içerisinde yer almasına rağmen birçok halk sağlığı anabilim dalında henüz bu hizmet sunulmamaktadır. Kurs sonunda katılımcıların edindiği bilgi ve becerileri mesleki yaşamlarında kullanacağı ve uygulamalarına yansıtacağı düşünülmektedir.

Gerçekleştirilen kurs programına hem geliştirme hem de uygulama aşamasında farklı disiplinlerden eğitici katkısı alınmıştır. Ayrıca kurs programında değişik eğitim yöntem ve stratejileri kullanılmıştır. Bu yaklaşımın hem katılımcıların bilgi düzeylerinin artışında hem de geri bildirimlerindeki beğenilerinde olumlu katkısı olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların ön test ve son test ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark oluşmuştur. Ön test puanlarında "poliklinik deneyim varlığı" etkili bir değişken iken son testte bu etki ortadan kalkmıştır. Deneyimliler ile deneyimsizler arasında farkın ortadan kalkması kurs içeriği ve sunuş yöntemlerinin olumlu çıktısı olarak değerlendirilebilir.

Katılımcılar, oturumların her birine ve kurs geneline ilişkin değerlendirmelerinde yüksek beğenilerini belirtmişlerdir. Zengin eğitim içeriği ve yöntem çeşitliliğinin katılımcı beğenisini yükselttiği düşünülmektedir. Çalışmamızda kurs içeriği belirlenirken olası katılımcıların gereksinimlerinin dikkate alınması hem eğitimden yararlanma düzeyini, hem de beğeniye olumlu yönde etkilemiştir.

Programdan elde edilen deneyimler ve geri bildirimler dikkate alınarak geliştirilmesi ve düzenli bir eğitim olarak sürdürülmesi planlanmaktadır.

Teşekkür

Kurs programının geliştirilmesi ve uygulamasında katkı sağlayan: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Aliye Mandıracıoğlu ve Uzmanlık Öğrencileri Dr. Atalay Aktuna, Dr. Bilge Karakaş, Dr. Burcu Demir, Dr. Ceren Varer Akpınar, Dr. Ceyda Geçim, Dr. Elif Aylin Yüce, Dr. Kevser Durmuş, Dr. Nurdan Filis, Dr. Perihan Koçak Kavruk, Dr. Semih Yılmaz, Dr. Sera Şimşek ve Dr. Aslı Ata Teneler'e, Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı'ndan Uzm. Dr. Haydar Karakuş'a, Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü'nden Psikolog Betül Akyel'e ve İzmir İl Sağlık Müdürlüğü'nden Dr. Özlem Aygün'e teşekkür ederiz.

İletişim: Dr. Seyfi Durmaz

E-posta: seyfidurmaz@gmail.com

Kaynaklar

1. WHO. WHO report on the global tobacco epidemic 2017. 2017.
2. TÜİK. Bireylerin tütün mamulü kullanma durumunun cinsiyet ve yaş grubuna göre dağılımı, 2010, 2012, 2014, 2016. 2016.
3. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. Küresel Yetişkin Tütün Araştırması Türkiye 2012. Ankara; 2014.
4. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. Faaliyet Raporu. 2016.

5. WHO. Report of the third global survey on eHealth Global Observatory for eHealth Global diffusion of eHealth: Making universal health coverage achievable. Geneva: e WHO Document Production Services; 2016. 127-137 p.
6. TC Sağlık Bakanlığı. Türkiye'de Tütünle Mücadele Süreci [Internet]. 2016 [Erişim: 8 Eylül 2017] <http://havanikoru.org.tr/surec>.
7. S.B. Temel Sağlık Hizmetleri G.M. Tütün Bağımlılığı İle Mücadele El Kitabı (Hekimler İçin). Ankara; 2010.
8. Panel TU and DG. Treating Tobacco Use and Dependence: 2008 Update. 2008;
9. Yaşar Z, Kurt ÖK, Talay F, Kargı A. Bir Yıllık Sigara Bırakma Poliklinik Sonuçlarımız: Sigara Bırakmada Etkili Olan Faktörler. *Eurasian J Pulmonol*. 2014;16:99–104.
10. Fidan F, Pala E, Ünlü M, Sezer M, Kara Z, Kocatepe A, et al. Sigara Bırakmayı Etkileyen Faktörler ve Uygulanan Tedavilerin Başarı Oranları. *Kocatepe Tıp Derg*. 2005;6(3):27–34.
11. WHO. Toolkit for delivering the 5A's and 5R's brief tobacco interventions in primary care. Geneva; 2014.
12. WHO. Training for primary care providers: Brief tobacco interventions. In: Strengthening health systems for treating tobacco dependence in primary care. 2013.
13. TUKMOS. Halk Sağlığı Uzmanlık Eğitimi Çekirdek Müfredatı v 2.3, 2017.
14. Kurs Düzenleme, Sigara Bıraktırmaya Yönelik Hizmet Sunumu: Program İçeriği [Internet]. 2017 [Erişim: 14 Ocak 2018]. <http://dumansizege.blogspot.com.tr/p/blog-page.html>.
15. Türk Toraks Derneği. Tütün Kontrolü ve Sigara Bırakma Tedavisi Hekim El Kitabı. Erdinç M, Gülmez İ, Yıldız P, editors. Ankara: Sentez Yayıncılık; 2013. 1-28 p.
16. TTD Tütün Kontrolü Çalışma Grubu. Türk Toraks Derneği | TTD 19. Yıllık Kongresi Tütün Kontrolü Sonuç Bildirgesi [Internet]. Türk Toraks Derneği. 2016 [cited 2017 Aug 22]. Available from: <http://www.toraks.org.tr/subNews.aspx?sub=189¬ice=3067>.
17. Prochaska JO, Velicer WF. The transtheoretical model of health behavior change. *Am J Health Promot*. 12(1):38–48.
18. Edwards EJ, Bannatyne AJ, Stark AC. Twelve tips for teaching brief motivational interviewing to medical students. *Med Teach*. 2017 Aug 25;1–6.
19. Kurs Düzenleme, Sigara Bıraktırmaya Yönelik Hizmet Sunumu: Bireysel sonuç belgesi [Internet]. 2017 [Erişim: 14 Ocak 2018] https://dumansizege.blogspot.com.tr/p/blog-page_24.html.
20. Kurs Düzenleme, Sigara Bıraktırmaya Yönelik Hizmet Sunumu: Geribildirim Formu [Internet]. EÜTF Halk Sağlığı AD. 2017 [Erişim: 14 Ocak 2018]. https://dumansizege.blogspot.com.tr/p/blog-page_61.html.